

Nr 173.

Godkänd av första kammaren den 26 maj 1915.

Godkänd av andra kammaren den 26 maj 1915.

Riksdagens skrivelse till Konungen angående minskning av utgifterna för Sveriges officiella statistik i samband med omläggning av grunderna för densamma.

(Första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 14.)

(Andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande nr 9.)

Till Konungen.

Inom riksdagen har gjorts framställning om att utredning måtte verkställas huruvida och på vad sätt en minskning av utgifterna för Sveriges officiella statistik kunde komma till stånd i samband med en omläggning av grunderna för utarbetandet och offentliggörandet av statens statistik.

Åstadkommandet av besparingar i det statistiska trycket har även förut varit föremål för uppmärksamhet från riksdagens sida. Så omnämndes i riksdagens skrivelse till Eders Kungl. Maj:t den 11 maj 1884, vilken skrivelse avsåg att bereda större ordning och likformighet uti expensmedlens användande ävensom att på detta område åstadkomma besparingar, hurusom en åtgärd i detta syfte vore »att det statistiska trycket i möjligaste mån inskränktes». Med anledning av denna skrivelse anmodade dåvarande chefen för civildepartementet chefen för statistiska centralbyrån att till honom inkomma med utredning och förslag om de åtgärder, som till vinnande av minskning i kostnaderna för nämnda tryck lämpligen syntes bära vidtagas. I det utlåtande, som chefen för statistiska centralbyrån, efter hörande av samtliga ämbetsverk, som utgävo till serien »Bi-

drag till Sveriges officiella statistik» hörande berättelser, och med instämmande av statistiska beredningen, då avgav, angavos tre utvägar, vilka kunde tänkas åstadkomma besparingar i kostnaderna för det statistiska trycket, nämligen minskande av publikationernas volym, minskande av själva arbets- och materialkostnaderna för publikationernas utgivande och slutligen minskande av publikationernas upplagor.

Till en början vill riksdagen framhålla, att, för vinnande av nyssnämnda önskemål, en förändrad organisation av nuvarande ledning av det statistiska arbetet i vårt land påkallas. Endast genom en dylik förändring finnes garanti för att ett för framtiden bestående tillfredsställande resultat uti ifrågavarande avseende skall vinnas.

En sådan förändring har ifrågasatts redan av 1903 års riksdag uti till Eders Kungl. Maj:t avlåten skrivelse. Sedermera har Eders Kungl. Maj:t år 1905 tillsatt en kommitté för utredning av berörda fråga, vilken kommitté år 1910 avgivit sitt slutliga utlåtande, och har detta kommittéutlåtande föranlett några mindre ändringar av speciella grenar av statistiken. Ehuru riksdagen icke vill såsom sin mening uttala, att de av kommittén föreslagna åtgärderna för åstadkommande av enhet och planmässighet inom statistiken genom en förändrad organisation av ledningen av densamma skulle vara de enda riktiga, vill riksdagen framhålla önskvärdheten av att åtgärder härutinnan snarast möjligt komma till utförande.

I fråga om övriga åtgärder, varigenom ovan omförmälda, av chefen för statistiska centralbyrån uttalade önskemål skulle kunna nås, får riksdagen anföra följande.

Av de utav denne anvisade utvägarna är givetvis den förstnämnda, att minska berättelsernas omfång, den utan jämförelse kraftigast verkande. Detta kan ske på i hufvudsak två olika sätt, dels genom att man företager inskränkningar i själva statistiken, dels genom att man bättre tillvaratager tabellutrymmet i publikationerna. Givetvis möta avsevärda svårigheter vid försök att åstadkomma en absolut minskning av statistiken, då för varje år allt större krav ställas på den officiella statistiken i fråga om fullständighet och detaljrikedom. Att en granskning och sovring av vad som nu utgör föremål för statistisk undersökning och publikation företages, anser riksdagen emellertid befogat. Detta i syfte att, om så låter sig göra, åstadkomma en utgallring, åtminstone ur publikationerna, av en del statistik, vars förekomst där kan konstateras vara obehövlig. En dylik inskränkning vore redan ur allmän besparingssynpunkt önskvärd. Men den påkallar uppmärksamhet även av det skäl, att genom inskränkningar å vissa av statistikens områden större möjlighet beredes att tillmötesgå från

andra håll framställda till synes berättigade krav på fullständigare statistik, än den som nu åstadkommes. Sådana krav äro de som omförmälas i en P. M., som av socialstyrelsen på begäran avgivits till riksdagens vederbörande utskott och vilka krav avse åstadkommande av en fullständigare levnadskostnadsstatistik ävensom en statistik över de pris som livsmedelsproducenterna erhålla för sina varor. Denna senare statistik är avsedd att komplettera uppgifterna om konsumentpriserna och på så sätt draga uppmärksamheten till undersökning om de orsaker till prispöfdyring å livsmedel, som kunna ligga i oskäligen mellanhandsprofit, illa organiserad distribution, dåliga kommunikationer o. s. v.

Under de senare åren har man på åtskilliga håll och även inom riksdagen frågat sig, huruvida den allt rikligare svällande floden av statistiskt tryck verkligen är erforderlig och motiverad av de skilda uppgifter, som det åligger den officiella statistiken att fylla. Kostnaderna för hopsamlandet av de primära uppgifterna, för bearbetningen av detta material, för tryckningen och för gratisdistributionen äro påtagligt stora, men för många har det syntts lika uppenbart, att en del av vad som erhålles, icke är av den allmänna nytta, som kan motivera de därpå nedlagda kostnaderna. Givetvis bör lekmannen vara utomordentligt försiktig, då han bildar sig omdömen av detta slag. Frestelsen att underskatta vad som ligger mera avlägset det egna verksamhetsområdet eller utanför den egna intressesfären, ligger nära till hands. Svårigheten att sätta sig in i alla de olika krav, som en tillfredsställande statistik bör fylla, förefinnes även, och ett förbiseende av något kan föranleda ett orättvist omdöme om den statistik, som avser att fylla just detta krav. Men med fullt erkännande av den varsamhet, med vilken man bör gå tillväga vid eventuella inskränkningar på det statistiska arbetsfältets område, synes riksdagen påtagligt, att de rådande förhållandena berättiga till en ingående undersökning, huruvida något är att göra i det syfte, som motionären avser. En starkt biträdande orsak till den misstänksamhet mot den officiella statistiken, som på sina håll kan spåras och tagit sig uttryck jämväl inom riksdagen, är den känedom, som på samma håll förefinnes om själva grunderna för statistiken eller åstadkommandet av det statistiska primärmaterialet. Riksdagen vill här helt frånse från den animositet, som grundar sig på motviljan mot det besvär, som lämnandet av uppgifter medför och vilken riksdagen i de flesta fall anser oberättigad, då den uppoffring av arbetskraft, varpå i regel anspråk göres, ingalunda kan anses överstiga vad var och en i ett allmännyttigt intresse bör anses vara skyldig att göra. Riksdagen har sig emellertid bekant att anspråk stundom framkommit på statistiskt material, vars

avlämnande medfört ett oskäligt betungande av enskilda personer eller institutioner. Men värre är, att fall nog förekomma, då uppgifter begäras, vilka det icke står i den tillfrågades förmåga att kunna nöjaktigt besvara, vilket leder därtill, att svaren komma att hämtas mer ur fantasien än verkligheten. Det kan ifrågasättas, huruvida icke en dylik anmärkning även träffar en del uppgifter, som inhämtas även av avlönade samlare av primärmaterial. Följden av ett dylikt förfarande är påtaglig. Den som själv nödgats lämna uppgifter, av vilka påtagligen inga slutsatser av värde kunna dragas, eller som vet att sådana uppgifter lämnas, gripes lätt av en kanske obefogad misstanke att så även sker på andra områden av statistiken och en allmän misstro till denna skapas. Detta är naturligtvis synnerligen skadligt för statistiken själv och bör förebyggas. Det synes riksdagen, som om man från statistiskt ämbetsmannahåll förbisåge nödvändigheten av att på ett förberedande stadium samarbeta med representanter för de tilltänkta uppgiftslämnarna, varigenom klarhet kunde vinnas om möjligheten för desamma att lämna de äskade upplysningarna. Föreligger icke en sådan möjlighet och kan icke insamlandet på annat nöjaktigt sätt ordnas, bör naturligen hellre ingen statistik alls på detta område komma till stånd än en sådan, som bygges upp på otillförlitliga primäruppgifter. Denna fråga om samarbetet mellan den statistiska sakkunskapen och sakkunskapen på det område, som utgör statistikens föremål, sammanhänger emellertid med frågan om statistikens allmänna organisation, vilken riksdagen förut berört.

Vad den gren av statistiken åter beträffar, som erhåller sina primäruppgifter från lokalförvaltningarna inom vissa av statens verk och mot vilkas tillförlitlighet således inga anmärkningar kunna göras, är bekant, att på densamma nedlägges ett mycket stort arbete med åtföljande kostnader. Att denna statistik, såsom även framhållits av statistiska centralbyrån i ett av denna myndighet, i den ordning 46 § riksdagsordningen föreskriver, avgivet utlåtande till riksdagens vederbörande utskott, i främsta rummet påkallas till verkens egen ledning för erhållande av en nödvändig inblick i och kontroll över förvaltningsgrenens alla delar, är uppenbart. Att man dock även för ett dylikt ändamål skull kan gå till överdrifter är självklart. Huruvida så är förhållandet saknar riksdagen möjlighet att bedöma, men anser, att en undersökning kan vara motiverad.

Riksdagen anser därför, att det icke är uteslutet, att en undersökning rörande det statistiska primärmaterial och dess insamlande kan ge vid handen, dels att en del av materialet, ehuru från sanningssynpunkt oangripbart, dock ger till resultat en statistik, som icke tillgodoser ett

ändamål av den betydelse, att de därpå nedlagda kostnaderna kunna anses berättigade, dels att en del av materialet faktiskt är så otillfredsställande, att detsamma blir förhållandet med den statistik, som grundar sig på detta material. Genom att underlåta att insamla material av nu angiven beskaffenhet och därpå utarbeta statistik skulle möjligen några besparingar kunna göras.

Motionären har vidare tänkt sig, att besparingar skulle kunna uppnås genom att inskränka det statistiska arbetet till insamlandet av primäruppgifter, vilka icke skulle bearbetas i andra fall, än då behovet så kräver. I anledning av vad motionären sålunda föreslagit vill riksdagen emellertid framhålla, att, såsom också statistiska centralbyrån påpekar, primärmaterialet i allmänhet icke är användbart, förrän det undergått en sakkunnig granskning och sovring, som nödvändiggör en ofta ganska omfattande skriftväxling med uppgiftslämnare och vilken skriftväxling av naturliga skäl icke kan uppskjutas till framtiden. Beträffande åter möjligheten att låta ett sovrat material vila tills behov föreligger av den statistik, som på detsamma kan utarbetas, betvivlar riksdagen, att på denna väg mycket ekonomiskt kan vara att vinna, utan att samtidigt möjligheten för statistiken ett fylla sina olika uppgifter äventyras. Behovet av statistiken är mångsidigt och dess användning som grund vid planerandet av samhällsförbättringar är endast en av dess uppgifter, om ock en mycket betydelsefull sådan. Många behov av statistik kunna tänkas, vilka icke skulle komma att bli tillgodosedda, om den av motionären antydda anordningen skulle vidtagas. Detta på den grund, att dessa behov antingen icke skulle kunna göra sig gällande med den kraft, att de kunna framdriva en önskad bearbetning av det befintliga materialet, eller om så skulle vara förhållandet, i varje fall den av bearbetningen förorsakade tidsutdräkten skulle medföra, att det slutligen erhållna resultatet bleve värdelöst eller mindrevärdigt.

En annan sak är, *om* och *hur* det bearbetade materialet skall publiceras. I detta avseende synes riksdagen, att motionärens förslag om att vissa speciella delar av statistiken icke skulle publiceras i Sveriges officiella statistik utan endast finnas tillgänglig inom respektive verk, varom upplysning skulle lämnas i den offentliggjorda mera koncentrerade statistiken, vara värt att taga i övervägande. Ett annat lämpligt sätt att åstadkomma besparingar vore att, såsom av såväl statistiska centralbyrån som socialstyrelsen föreslås, icke varje år publicera det bearbetade materialet, utan endast med vissa mellanrum, exempelvis vart femte år. I så fall borde givetvis de viktigaste uppgifterna för varje år publiceras i de månatligen utkommande statistiska meddelandena. Vidare bör undersökas, huruvida

icke med ekonomisk fördel en utgallring ur den officiella statistiken kan företagas av vad som icke kan anses falla inom statistikens egentliga område, nämligen vad som utgör rena förvaltningsredogörelser ävensom huruvida inskränkningar i textavdelningarna kunna åstadkommas. En ytterligare utväg att åstadkomma besparing synes riksdagen vara den, att i större utsträckning använda sig av den grafiska framställningsmetoden. Härigenom åstadkommes i främsta rummet lättfattlighet och överskådlighet, men huruvida icke även besparingar skulle kunna åstadkommas genom införande i vissa fall av grafiska tabeller och uteslutning av motsvarande sifvertabeller anser riksdagen böra undersökas. Slutligen återstår möjligheten att för vinnande av ifrågavarande syfte söka minska de statistiska publikationernas omfång, icke genom inskränkningar eller uteslutningar av materialet, utan genom bättre utnyttjande av befintligt tabellutrymme. Att detta skulle låta sig göra torde framgå av ovanberörda utlåtande av statistiska centralbyrån. Även från Sveriges industriförbund har till riksdagens vederbörande utskott ingivits en promemoria, innehållande dels vissa anmärkningar över det sätt, varpå tabellutrymmet användes i kommerskollegii handelsstatistik, dels vissa önsknings rörande uppställningen av denna statistik för att göra den mera användbar för näringslivets män. Kommerskollegii näringsstatistiska avdelning, som lämnats tillfälle att yttra sig över vad från Sveriges Industriförbund sålunda anförts, har i en till riksdagen ingiven skrivelse kraftigt gendrivit de framställda anmärkningarna. Riksdagen, som icke anser sig kunna fälla något omdöme om de framställda anmärkningarnas berättigande eller icke berättigande, finner dock i desamma vid sidan av centralbyråns påpekande ett stöd för uppfattningen om lämpligheten av att även denna sida av det statistiska arbetet, d. v. s. tabellutrymmets användande, blir föremål för undersökning.

Den andra utvägen, som skulle stå till buds för åstadkommande av besparingar i kostnaderna för statistiken, var minskande av själva arbets- och materialkostnaderna för publikationerna. Vad på detta område möjligen kan åstadkommas, torde i ej ringa grad främjas vid eventuellt upprättande av en statens tryckeriexpedition såsom också av statistiska tabellkommissionen framhållits i ett yttrande som kommissionen avgivit till Eders Kungl. Maj:t med anledning av uppkommet förslag om inrättande av en dylik expedition, vilket förslag sedermera framlades i kungl. proposition till 1913 års riksdag.

Till sist återstår frågan huruvida gratisutdelningen av det statistiska trycket i någon mån kan inskränkas, varigenom de upplagor, i vilka de

statistiska publikationerna utkomma, kunna minskas och därigenom besparing åstadkommas.

Skall något i detta avseende kunna göras lär det endast kunna ske genom inskränkning av utdelningen till riksdagens ledamöter. Riksdagen har efter tillkomsten av de statistiska samlingsverken, vilka givetvis under alla omständigheter böra utdelas till riksdagens ledamöter, funnit denna fråga, vilken vid flera tillfällen förut varit uppe, hava kommit i ett nytt läge.

På begäran har av statistiska centralbyrån utredning verkställt rörande den ungefärliga besparing, som skulle uppstå för statsverket, om till riksdagens ledamöter endast utdelades Statistisk årsbok, Femårsberättelsen över rikets utveckling och redogörelsen för riksdagsmannavalen, och skulle denna besparing uppgå till omkring 12,000 kronor. Denna summa skulle naturligtvis minskas i den mån som riksdagens ledamöter använde sig av den rätt, som naturligtvis borde medgivas dem, att erhålla den eller de delar av statistiken, som de före tryckningen anmält sig önska erhålla. Tillfälle till dylik anmälan skulle i varje fall lämnas. Den summa, som centralbyrån ställer i utsikt att möjligen kunna besparas, synes riksdagen vara så pass stor, att riksdagen anser, att det kan ifrågasättas, huruvida icke försök kunde vidtagas med en anordning, sådan som riksdagen nu angivit, för att få utrönt om någon nämnvärd besparing på så sätt kan uppnås.

På grund av vad sålunda anförts, får riksdagen anhålla, att Eders Kungl. Maj:t måtte taga i övervägande, huruvida och på vad sätt en minskning av utgifterna för Sveriges officiella statistik kan komma till stånd i samband med förändringar av statistikens utarbetande, offentliggörande och distribution.

Stockholm den 26 maj 1915.

Med undersåtlig vördnad.
